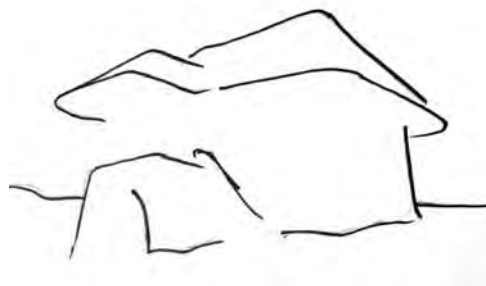

INTERPRETĂRI ALE UNOR ELEMENTE DE ARHITECTURĂ TRADIȚIONALĂ

Conf. dr. arh. Georgică MITRACHE

*“Procesul creației arhitectului operează
plecând de la o structură preexistentă de care
trebuie să țină cont, deoarece conștiința de
a fi situat în timp și spațiu este prealabilul
în toate construcțiile identitare.”
(Jurgen Habermas)*

Organizarea spațiului are caracteristici generale pe teritoriul României și trăsături particulare ale fiecărei regiuni etno-culturale. O exprimăm astfel deoarece la începuturi, cei care produceau ceea ce noi astăzi numim arhitectură populară, nu își puneau problema că ar face arhitectură. Ei răspundeau unor nevoi printr-un act voluntar încărcat - la rândul lui - cu tehnici, învățături, ritualuri, cultură locală etc, toate acestea aparținând locului ca și oamenii.

Arhitectura cultă este produsul exercitării unei profesii, deci cu atât mai puțin programatic. Autorul cult este un om, rezultat al unei educații tehnice specializate, care se manifestă într-un spațiu cultural pe care îl traduce într-o cheie proprie.

Autorul anonim, popular, este personajul multiplu, păstrător și transmițător al învățăturilor, ritualurilor și culturii locului. El nu interpretează deliberat cultura locului, el face parte din ea.

Realizările de până acum, de la Mincu, Cerchez, Petre Antonescu, Duiliu Marcu până la O. Doicescu și așa-numiții funcționaliști lirici, sunt manifestări ale arhitecturii românești pe teritoriul țării sau reprezentări ale acesteia. Ele au fost supuse influențelor, curentelor, stilurilor, modei, deciziei arbitrar etc.

Arhitectura neoromânească așează elementele arhitecturii tradiționale într-o structurare clasică. Funcționalismul liric prelucrează aceleași elemente ale arhitecturii tradiționale într-o structurare funcționalistă.

Încercarea de a interpreta elemente ale arhitecturii tradiționale în zilele noastre se poate face prin descompunerea efectului spațial al acestora într-un “abstract” și recompunerea subliminală a acestuia utilizând tehnologiile și răspunzând nevoilor contemporane. În acest fel se poate depăși handicapul monumentalizării, scării, materialelor, nevoii de spațiu interior.

LUMINA

Lumina accentuează contrastele, induce o stare de tensiune: masă (material) - umbră (imaterial).

Lumina este material de construcție în arhitectura nordului și catalizatorul expresiei în țările mediteraneene. Locuința țaranului român trăiește în lumină. Profilul casei tradiționale românești este ca o reverență în fața soarelui.

Locuință sătească
Bâsca Chiojd, Buzău

Locuință sătească
Stângăceaua, Mehedinți

Lumina potențează expresivitatea reliefului fațadei. Umbra nu are aici rol de funcțional, ci reprezintă mijlocul de evitare a stereotopiei imaginii și prin aceasta, libertatea de exprimare a personalității fiecărei case. Arhitectura țărănească este o arhitectură aerată, în total contrast cu arhitectura gravitațională, masivă, din piatră sau cărămidă.

RELAȚIA CASEI CU NATURA

Cadrul natural oferă mijloacele punerii în operă a materialelor, a adaptării la condițiile geo-climatice și a punerii în acord cu topografia locului.

Imaginea de arhitectură, în general, este rezultanta efectului gravitației, mase mai mari sau mai mici se exprimă specific. Nu se poate vorbi de o dominantă verticală sau orizontală, ci de echilibrul maselor a două sau mai multe volume care compun silueta construcției. Efectul combinării materialelor locale îl regăsim în naturalețea exprimării relației clădire - mediul înconjurător.

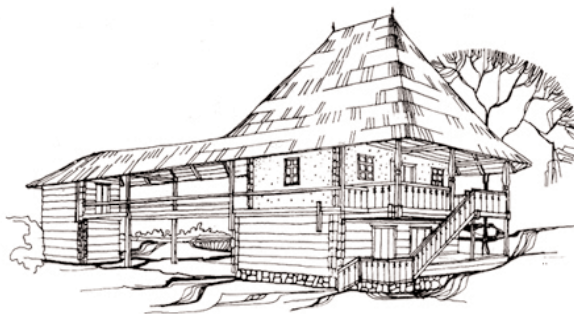
Volumul principal al construcției crește însoțit de întreaga serie de spații (despre care Blaga spunea că sunt "gratuite", fără o funcție utilitară expresă) de tranziție — prispă, foișorul, retrageri în zona soclului.

Locuință sătească medievală—bordei. Castranova, Dolj

Casa țărănească. Ciuleni, Cluj

Casa cu umblătoare. Cărbunești, Gorj

Delimitarea spațiului curții se face simbolic, împrejmuirea neavând rol de protecție și izolare propriu-zis, ci doar de marcarea a unui perimetru. Relația din punct de vedere al raportului de proprietate este destul de precisă în raport cu vecinii și spațiul străzii.

RAPORTUL PLIN / GOL

Raportul plin-gol poate părea, în aparență, un criteriu de analiză limitat la observația primară că plinul este, evident, dominant. Observația este valabilă, dar comportă multiple nuanțări.

Dimensiunea redusă a golurilor se explică prin faptul că arhitectura veche este rezultatul unor determinante tehnologice și materiale.

Realizarea acestor construcții trebuia să fie, în final, rezultatul unei producții cu materiale, tehnologii și mână de lucru locale. Necesitatea folosirii altor resurse (din afara comunității) decât cele locale ar fi făcut practic imposibilă realizarea casei.

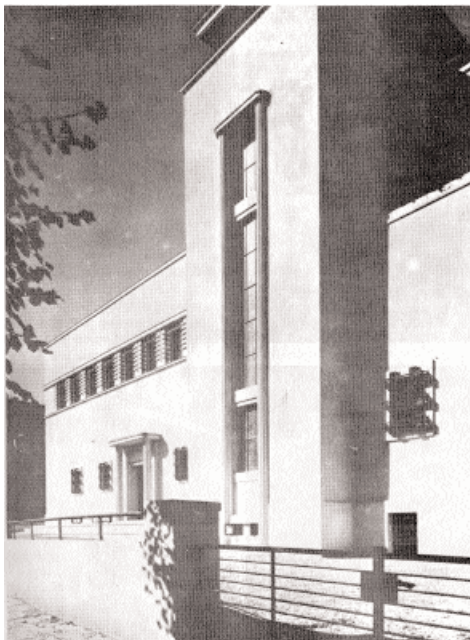
Locuință sătească, Muzeul Satului —Baia Mare.

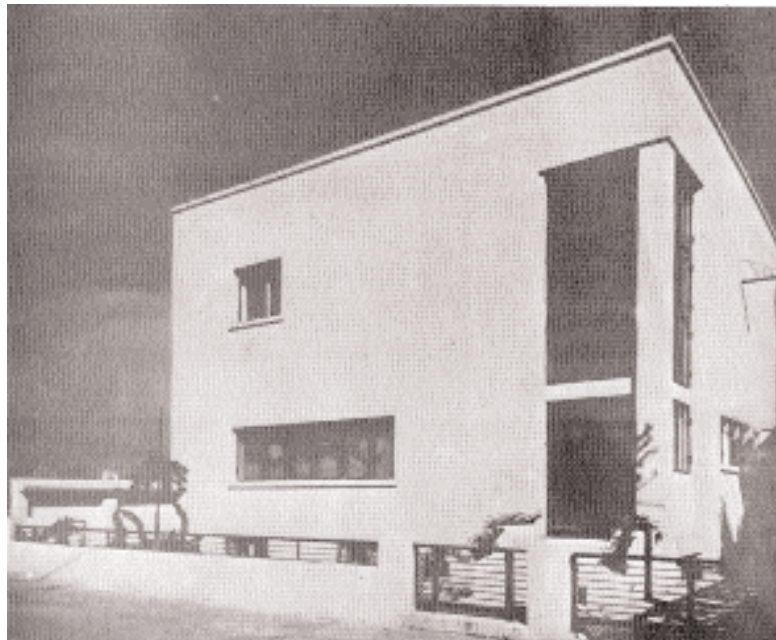
Locuință sătească, Muzeul Satului —Baia Mare.

Locuință sătească. Vaideeni, Gorj.

Vila dr. Petru Groza, Horia Creangă

Vila inginer Bunesco, Horia Creangă

Arhitectura interbelică din România, în special cea a locuințelor urbane unifamiliale, conservă același raport plin - gol, deși posedă mijloacele tehnice schimbării acestuia în favoarea golului.

Desigur, o analiză a locuințelor unifamiliale în opera lui H. Creangă s-ar face prin prisma arhitecturii moderne, a manifestului și dorinței de afirmare a noilor orientări. Ceea ce dorim să evidențiem aici este, însă, continuitatea preocupării pentru exprimarea volumului alb, unitar și simplu, exploatarea potențialului expresiv al plinului, valorificarea posibilității de reformulare a imaginii bătrânului zid alb de var sau a peretelui de lemn, cu goluri dimensionate în așa fel încât acesta să-și păstreze caracterul sobru.

Cula din Pojoreni

Cula veche din Măldărești

Cula - monument cu semnificații speciale pentru evaluarea potențialului de modernizare a mesajului arhitecturii populare.

Cula este o locuință boierească fortificată, care se diferențiază de locuința țărănească prin adăugarea funcțiunii de apărare, cu toate implicațiile acesteia.

Apariția culei ca locuință fortificată, fortuită fiind, nu a oferit timpul istoric necesar împlinirii, atingerii tuturor fazelor de evoluție a imaginii, a formei. Cu toată situația specială în care a apărut acest tip de casă tradițională românească, cu tot timpul scurt în care și-a cristalizat imaginea, a rămas un moment important în evoluția arhitecturii populare, dovedind capacitatea de asimilare a influențelor și adaptare la determinări specifice.

RELAȚIA DE VECINĂTATE

Modul natural de dispunere a gospodăriilor și caselor dă senzația unei libertăți absolute de organizare spațială și de stabilire a relației casă - spațiu natural.

Relația graduală dintre spațiul public și spațiul privat, respectiv dintre stradă și casă, se realizează la multe niveluri.

Curtea - element de relaționare

Relația vizuală directă stradă - locuință sau locuință - locuință dă

Locuințe satești. Muzeul Satului, Rm. Vâlcea

Locuință sătească, Muzeul Satului, Rm. Valcea

Uliță, Muzeul Satului—Rm. Vâlcea

senzația unei deschideri și a unei comunicări facile între spațiile gospodăriilor vecine. În felul acesta, întreaga comunitate sau grupare de gospodării are un aer deschis, satul funcționează ca o grupare unitară de elemente, deschise, care asigură comunicarea între ele, la nivelul ansamblului. În același timp, relația dintre spațiul public al străzii și spațiul privat, mediată de spațiul de tranziție al locuinței, conferă intimitate acesteia. Se obține prin acest sistem de relații directe sau mediate o relativă autonomie și izolare a vieții private a familiei individului, în contextul unei relații deschise în cadrul comunității. Comunitatea este deschisă și unitară, dar libertatea și intimitatea individului sunt materializate prin raportul indirect curte - spațiu de tranziție - spațiu interior.

Poarta - element cu caracter simbolic, reprezintă unul din punctele importante pe traseul spațiu public - spațiu privat. Transparența delimitării spațiului curții accentuează caracterul simbolic al acesteia.

Satele arhaice refuză modul citadin de a concepe locuința. Mai evoluat sau mai primitiv, mai bogat sau mai sărac, mai tânăr sau mai bătrân, omul vechilor noastre așezări vedea în casă un obiect nu numai material ci și spiritual, având nu doar un rol de întreținere a vieții cotidiene, ci și de promovare a unor valori spirituale tradiționale.

Casa este, în acest caz, o adevărată țesătură de legături spațiale, iar puternice legături locale fac din casă și curte un fel de obârșie și formă determinată pentru cele mai multe

Poartă, Muzeul Satului—Baia Mare

Poarta, Muzeul Satului-Baia Mare

activități umane. Pentru țăranul așezărilor cu caracter tradițional, casa este materialitatea familiei. Nu numai spațial, în suprafață, dar și temporal, în adâncime, casa și locul ei sunt pătrunse de un fond moral pe care lumea orășenească nu-l mai păstrează.

Casa țăărănească este în primul rând un loc, “un loc bun”, generator în sens material și spiritual.

Vizibilitatea este o variabilă funcție de modul de viață al comunității, de relația cu cadrul natural și de tipul de relații interumane din interiorul comunității:

- nivelul reprezentativ, formal, social, al relațiilor interumane, care se manifestă prin contactul vizual permanent și în care comunicarea se poate face liber, fără constrângeri legate de regimul de proprietate. Spațiul este continuu, iar nuanțările sunt de detaliu la nivelul calității acestuia, depinzând de determinanta funcțională a fiecărei zone. Spațiul ocupat de o comunitate este unitar și coerent. Relația spațiu comunitar - spațiu privat este deschisă și conciliantă la nivelul organizării spațiale a unităților de locuit, de aceea ierarhizarea calității unor zone mai clar specializate se face gradual.

- nivelul determinărilor funcționale, legat de activitatea cotidiană și de implicațiile funciare ale organizării spațiului, materializat prin elemente de individualism al unor spații cu funcțiuni diferite. Este vorba aici de determinările spațiale dictate de necesități funcționale imperative și de modalitatea prin care acestea sunt puse în operă, marcând nuanțări și nivele de semnificație specifice fiecărui fragment de spațiu. Pot fi exemplificate calități sau imagini diferite de închidere a curții în funcție de direcția pe care o delimitează. Gospodăriile sunt orientate după punctele cardinale, poziția caselor față de stradă variind în funcție de orientarea considerată optimă pentru zona respectivă.

RELAȚIA INTERIOR -EXTERIOR

Spațiul de tranziție a spațiu multifuncțional

Deși din punctul de vedere al organizării spațiale, al materialelor, chiar al formei, zona de tranziție din arhitectura populară românească poate fi asimilată cu oricare dintre spațiile semideschise, ea nu poate fi redusă la nici unul dintre ele, statutul ei funcțional și expresiv fiind mult mai complex. Faptul că acest spațiu este un element

indispensabil schemei funcționale, locuinței în sine și relației locuință - curte, conduce la concluzia că schema funcțională s-a cristalizat de-a lungul timpului sprijinindu-se tocmai pe prezența acestei zone tranzitorii complexe.

Relația funcțiune-formă este nuanțată de exploatarea unei imagini care nu este rezultatul unei determinări funcționale stricte. Sinteza funcțiune-formă demonstrează capacitatea arhitecturii populare de a putea fi interpretată într-o manieră contemporană, uzând de principiile primare de organizare ale spațiului.

Focalizarea mișcării volumetrice a spațiilor închise spre spațiile semideschise desemnate în felul acesta ca centru de echilibru al întregii compoziții, reprezintă trăsătura caracteristică a întregii alcătuirii volumetrice.

Casă din Bisca Chiojd,
Buzău

Potlogi

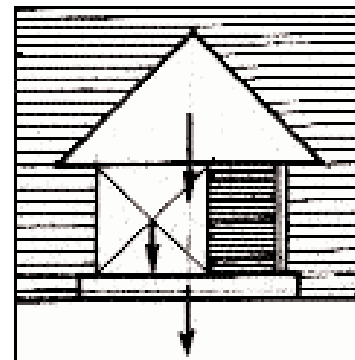
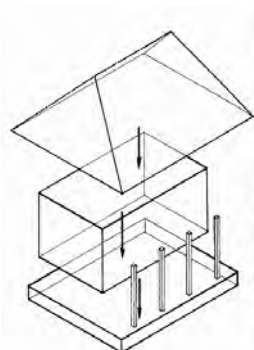
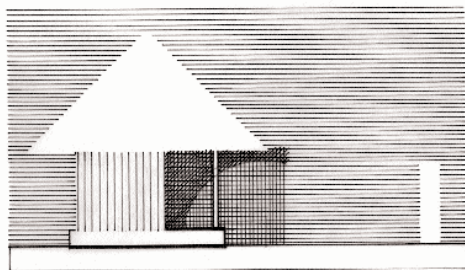

Hurezi

Arhitectura brâncovenească pare să fi fost prima încercare de prelucrare a motivului foișorului într-o arhitectură "intenționată". Exemplul se repetă și la Potlogi, Hurezi.

Mogoșoaia

ANALIZA UNOR ELEMENTE DE MORFOLOGIE

Analiza volumului conduce la concluzia că centrul de greutate al ansamblului este excentric în raport cu suprafața pe care o ocupă la sol. Totodată, se constată că din punct de vedere spațial, spațiul semideschis, ocupat de ceea ce am numit anterior zonă de tranziție, are o poziție vizibil excentrică. Complementaritatea celor două zone face ca efectul excentricității să nu ducă la dezechilibrarea compoziției, ci să ofere unei rezolvări asimetrice posibilitatea organizării unui spațiu care să ordoneze întreaga compoziție. Se constată imposibilitatea realizării unei astfel de dispunerii a maselor fără exploatarea acestui spațiu de tranziție.

Volumul nu e neapărat unitar. Funcție de material, se modelează astfel încât niciunul din elementele ansamblului să nu se exprime numai pe sine. Volumul, elementul plin și prisma realizează împreună un volum unic, compus din cele două zone. Efectul de unitate este dat de unitatea compartimentelor adiacente - Acoperișul și Soclul. Lectura relației dintre volumul plin și prisma se poate face prin flexibilitatea acestei relații. Practic, dacă se consideră un volum plin unitar, prisma apare prin translatarea peretelui alb către spatele casei, făcând loc spațiului de tranziție în interiorul volumului, cel determinat de conturul acoperișului și al soclului. Aceste două elemente, soclul și acoperișul, sunt elemente compacte ce dezvoltă între ele relații pe verticală.

SPAȚIUL DE TRANZIȚIE - dualitate

Spațiul intermediar realizează o continuitate configurativă, fiind aflat în prelungirea interiorului casei. Acesta este elementul în jurul căruia se compune întreaga compoziție.

Jocul de umbre și retragerile față de planul fațadei fac ca o masă de plinuri să nu aibă aparența unui volum masiv și greu. Elementele liniare verticale care susțin acoperișul sunt cele care definesc volumul spațiului de tranziție. Această limită groasă (adâncă) trebuie înțeleasă în sensul consistenței ei. Volumele se pun în valoare pe sine și prin contrast în raport cu volumele adiacente, prin efectul zonelor de umbră și prin contrastul pe care acesta îl realizează cu suprafețele însorite. Efectul obținut este nu doar deschiderea către exterior, ci și dualitatea pe care spațiul intermediar o capătă prin relațiile de comunicare. Aici se simte brutalitatea în sensul fermității elementului plin față de ludicul elementului de tranziție.

Cula, Muzeul Satului—Rm.Vâlcea

ACOPERIREA - dinamic, fragil și stabil

Acoperișul, element de terminație, cu aparență efemeră, cu panta în patru ape, este un volum geometric foarte stabil. Casa acoperită în patru ape și streșini exprimate evident este o casă izolată. Clădirile se exprimă individual sau ca o înșiruire de entități unitare. Fragilitatea acoperișului face ca volumul casei să nu aibă o terminație clară în partea superioară, închiderea realizându-se printr-un element relativ fragil și diferit ca textură și material. Există o dualitate între stabilitatea formei și fragilitatea materialului.

ACCENTUL

Este un element care produce o alterare a simplității acoperișului, prin adăugarea unei suprafețe noi care modifică rectangularitatea obișnuită a acoperișului. Este considerat un accent și devine elementul ordonator al compoziției fațadei.

SOCLUL

Este exprimat prin textură și material. Nu există intenția de a-l masca sau integra din punct de vedere al texturii sau volumului în cadrul volumului principal. Chiar în cazul în care soclul este realizat din aceleași materiale

Cula, Muzeul Satului—Rm.Vâlcea

cu peretele - lemn și mai târziu cărămidă -, el este exprimat diferit. Soclul devine element semnificativ de compoziție în cazul clădirilor amplasate în zone cu denivelări. În arhitectura zonelor sub-carpătice soclurile mari conțin zonele anexe ale clădirii - spații de depozitare, locuința propriu-zisă este deasupra și se exprimă în mod diferit.

VOLUM - stabilitate

Volumul nu este unitar și masa de plinuri este realizată din subunități cu tectonică fermă. Acestea sunt rezultatul utilizării și interpretării materialelor diferite, în scopul preluării diferențelor de nivel sau adaptării la condițiile de sit. Ierarhizarea elementelor principale se face urmând raționalist datele de teren, climă și modul particular de utilizare a spațiilor. Volumul dintre stâlpi și pereții exteriori este un spațiu foarte ferm definit de acesta. Calitățile lui: transparența, permisivitatea, o oarecare rigiditate volumetrică, sunt cele care contribuie la dinamica și complexitatea ansamblului.

Există o flexibilitate a limitării elementelor între ele. Raportul dintre volumul închis de pereți, volumul spațiului de tranziție și volumul acoperișului este variabil, funcție de condițiile de loc (aici materialul este tot o condiție de loc).

STÂLPI

Se poate face un exercițiu de imaginație; un acoperiș care stă în consolă, iar stâlpii ar dispărea din imagine. Statutul spațiului ar fi altul. Muchiile volumelor adiacente care ar defini volumul spațiului de tranziție - destul de puternice, de altfel - ar exprima tensiunea dintre acoperiș și soclu și, implicit, absența volumului ca spațiu de tranziție. Acest spațiu nu este un gol între acoperiș și soclu, ci un spațiu cu calități foarte clar definite în cadrul ansamblului, este volumul care echilibrează și susține acoperișul.

Locuință sătească. Muzeul Satului—Rm.Vâlcea

Locuință sătească. Muzeul Satului—Rm.Valcea

STUDIU DE CAZ

Locuință în zona periurbană. Slatina, Olt.
Proiectant TAD - G.Mitrache, A. Mitrache, V.Tihan, C.Țigău

Bibliografie

HARTOONIAN, Gevork. *Modernity and its Other; A post-script to contemporary Architecture*, Texas A & M University press, College Station, 1997

LUPU, Mircea. *Școli naționale în arhitectură*, Editura Tehnică, București, 1977

*** Locuința sătescă în România, studii de arhitectură tradițională în vederea conservării și valorificării prin tipizare, Studiu coordonat de ICCPDC, București, Ediție revizuită și completată, București, 1989